

UN PROIECT REFORMIST. FACULTATEA DE DREPT DIN IAȘI (1859-1866)

Pentru o societate aflată la începutul procesului de modernizare cum era cea românească la jumătatea secolului XIX, înființarea unei universități de stat venea să răspundă unei necesități resimțite, în primul rând, la nivelul administrației publice locale și centrale. Apărută ca urmare a unui proces de acumulare început în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Facultatea de Drept din cadrul Universității „Al.I. Cuza” avea să fie una dintre cele mai dinamice. Rândurile următoare au ca obiectiv surprinderea etapelor pe care le parcurge învățământul juridic superior românesc, de la înființare până la sfârșitul domniei lui Al.I. Cuza, și a problemelor pe care le-a întâmpinat în primii săi ani de funcționare. Pentru o expunere a acestor aspecte am preferat prezentarea lor pe câteva paliere. Primul ar fi acela al modului în care era organizată facultatea în primii săi ani de existență și evidențierea dinamicii înregistrate în anii 1859-1866, prin aceasta înțelegând capacitatea de acoperire a unui minim necesar de catedre și efortul depus pentru o cât mai riguroasă pregătire a absolvenților. Al doilea palier este acela al cadrelor didactice: cine sunt, ce traseu biografic au avut, respectiv dacă reușesc sau nu să devină modele pentru studenții lor. Cel din urmă, dar deloc ultimul ca importanță, este palierul la care vom urmări relația pe care Universitatea, ca instituție, și profesorii săi, inclusiv cei de la Facultatea de Drept, o au cu instituțiile statului și autoritățile centrale.

Organizarea Facultății

Stimulată de apariția Regulamentului Organic, ideea înființării unui învățământ juridic în societatea românească prindea contur prin deschiderea, la 1834, a Academiei Mihăilene, în cadrul căreia studiul legislației românești avea să ocupe un loc important. Precedentul fusese creat prin înființarea unui curs de pravile pentru tinerii din „starea boierească”, ce urmau a-și desfășura activitatea în aparatul de

* Institutul de Istorie al Academiei Române „A.D. Xenopol” Iași; e-mail: livbrat2000@yahoo.com.

stat¹. Prezența în cadrul „*cursurilor extraordinare*” (alături de ciclul elementar, normal, gimnazial), organizate de Gimnaziul Vasilian², a expunerilor juridice ținute de Chr. Flechtenmacher - ce predă Izvoarele dreptului civil din Moldova - răspundea, cu siguranță, unei necesități³. Pe lângă cel deja amintit și Damaschin Bojincă⁴, apărea la Iași și se manifesta pe tărâm juridic Eftimie Murgu, căruia i se încredința, la 10 decembrie 1834, sarcina de a alcătui „*în limba moldovenească un așezământ cuprinzătoriu de drept firesc privat spre a putea sluji judecătorilor de povățuire*”. Distincția produsă în privința separării celor trei puteri în stat, dar și evoluția societății românești, au reclamat adoptarea unor instituții juridice și chiar a unor legi traduse din limba franceză - precum Codurile Comerciale, Penal și Procesual Penal -. Pentru punerea în aplicare a unei noi legislații era necesar să existe un număr semnificativ de specialiști, care să permită o bună funcționare a aparatului judiciar. Regulamentul școlar, definitivat de Epitropia învățăturilor publice și aprobat de domnitor la 14 iunie 1835, fixa și normele de funcționare ale sistemului de învățământ organizat pe trei trepte: începător, gimnazial și academic. Nivelul academic cuprindea trei facultăți: filosofică, juridică și teologică, două cursuri extraordinare, plus cursul geometrico-practic și cel economic⁵.

Privind mențiunile din legea deja amintită cu privire la organizarea școlii, putem observa o prefigurare a „*cursurilor de legi*” ca pe o etapă de consacrare. Astfel, în timp ce articolul al treilea menționa, în mod expres, obligația „*celor patru clase începătoare ordinare, pentru urmarea claselor extraordinare*”, cursul gimnazial pentru toți „*acei care vor dori a intra în clasul filosoficesc*” era prevăzut în articolul al cincilea. După parcurgerea acestor etape, cursul de Filosofie devenea „*obligator pentru acei care doreau a face cursuri de legi*”

¹ N. Țațomir, B. Braunștein, V. Negru, I. Iavorschi, *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași, 1860-1960*, vol. II, *Dezvoltarea științelor juridice*, București, 1960, p. 304; V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, tom IV, București, 1901, p. 228-231.

² Constantin I. Andriescu, *Istoricul Liceului Național din Iași, 1835-1935*, în „De la Academia <<Mihăileană>> la Liceul Național-100 de ani”, Iași, 1935, p. 31-32.

³ N. Țațomir, B. Braunștein, V. Negru, I. Iavorschi, *op. cit.*, p. 47.

⁴ Damaschin Bojincă, născut în 1802, a fost jurist și publicist român. A studiat la Budapesta și a activat în Moldova după 1833, ca al doilea jurisconsult al statului și ca profesor de Drept civil la *Academia Mihăileană*. A participat la pregătirea ediției românești din 1833 a *Codului Calimach* și a fost ministru de Justiție sub Alexandru Ioan Cuza. A susținut tezele școlii latiniste despre originea și dezvoltarea poporului român.

⁵ Gh. Platon, *De la Academia Mihăileană la Universitatea din Iași*, în „Istoria Universității din Iași”, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 30.

sau de teologie" sau alt curs academic (art. 7)⁶. Dacă programa Facultății de Filosofie avea un caracter general, Facultatea Juridică se remarcă mai mult printr-un profil de studiu aplicat prin natura cursurilor predate: Dreptul natural, Dreptul public „*universal și particular*”, Statistica, Dreptul civil, Științe politice, Dreptul criminal (penal), Procedura civilă și criminală și Dreptul comercial⁷. Absolvenții Facultății de Filosofie primeau titlul de „*laureat în științe și arte*”, iar cei ai Facultății Juridice pe acela de avocat. Ceea ce nu știm este dacă, dincolo de simpla lor enumerare, cursurile acestea se desfășurau în mod real sau au rămas, pentru o bună perioadă de timp, la stadiul de proiect. Când spunem aceasta ne gândim, în primul rând, la numărul mic de profesori care puteau să aibă, în acel moment, calificarea necesară solicitată de aceste cursuri. Văzută ca o modalitate de atragere a profesorilor, preocuparea administrației de a le oferi locuințe cu un anumit confort (căldură și iluminat) era însoțită de solicitarea de a cunoaște limba română și latina. Potențialii profesori urmau să prezinte certificate de studii care să arate calificarea lor pentru predarea disciplinelor respective⁸. Dincolo de aceste considerații, 1836 rămânea anul în care fusese ținută lecția de deschidere a cursului de Drept de către Chr. Flechtenmacher, ce luase și forma unei tipărituri sub titlul *Cuvânt către cinstiții ascultători de legi rostit la anul 1836 în Academia din Iași*⁹.

Importantă pentru această perioadă devenea nu doar prezența unor profesori competenți în materiile lor, ci și existența unor persoane cu o anumită experiență în conducerea unor instituții de învățământ. Datorită acestui motiv, în anul școlar 1837-1838, fusese numită rector al Academiei Mihăilene o personalitate de factura lui Charles Maisonnable. Alegerea sa se datora faptului că poseda, pe lângă cunoștințele de limba și literatura franceză, diplomele necesare predării Dreptului public și privat internațional, precum și Relații diplomatice¹⁰. Regimul politic existent în acel moment se dovedea, din păcate, incapabil să înțeleagă rolul pe care-l putea juca Maisonnable în dezvoltarea învățământului românesc și recurgea, tocmai datorită ideilor „progresiste” ale acestuia, la îndepărtarea sa atât din funcția de rector, cât și din cea de profesor, fiind înlocuit imediat la catedră de Petre Câmpineanu. Reglementările apărute în anii următori, precum

⁶ V.A. Urechia, *op. cit.*, p. 391-392.

⁷ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 31.

⁸ V. A. Urechia, *op. cit.*, vol I, p. 211-212.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Gh. Ungureanu, *Învățământul juridic în Academia „Mihăileană”*, în „De la Academia <<Mihăileană>> la Liceul Național”, Iași, 1936, p. 351-354.

cea din 1838 și Hrisovul domnesc din 1840, contribuiau, în mod categoric, la „impunerea” Facultății Juridice drept una din cele mai importante ale Academiei Mihăilene. În ciuda preocupărilor de a reglementa cât mai exact activitatea didactică și a „relansării” care are loc prin începerea cursurilor anului I la 15 noiembrie 1839, Facultatea de Drept întâmpina o problemă întâlnită și în cazul celorlalte facultăți, și anume existența unui număr scăzut de studenți. Fără a fi descurajate de o asemenea situație, autoritățile din Moldova reușeau să mențină drept colaboratori ai instituției amintite oameni precum profesorul de filosofie Petre Câmpineanu, remarcat datorită diplomei sale de avocat jurat al Universității din Budapesta și pentru utilizarea în activitatea sa didactică a manualelor utilizate în acea perioadă în Austria¹¹. Situația devenea delicată în 1840, deoarece, pentru toți anii de studii, nu exista decât un singur profesor, și anume același dr. Petre Câmpineanu. Se ajunsese aici pentru că Atanasie Fătu, trimis la Viena pentru a studia Dreptul, nu luase încă toate examenele, iar, în lipsă de alte soluții, conducerea Academiei hotărâse, ca până la sosirea lui, cursurile anului II de Drept - și anume Drept roman și Științele politice - să fie susținute tot de profesorul Câmpineanu¹².

Eforturile făcute în anii următori în direcția completării cu noi cursuri prin cooptarea pentru anul III, în toamna anului 1841, a profesorului Damaschin Bojincă, absolvent al Facultății Juridice din Oradea¹³, erau răsplătite întrucâtva prin creșterea, în anul școlar 1842-1843, pentru cei trei ani de studii, a numărului de studenți la 24, față de 17 câți frecventaseră cursurile în anul anterior în primii doi ani de studii. Punctul critic era atins peste trei ani, când, din lipsă de solicitanți, nu mai funcționa anul I de Drept și nici cel de Filosofie, iar, în ceilalți ani ai ambelor facultăți frecventau doar 13 studenți¹⁴.

Relansată, practic, prin „Regulamentul școlar” din 1851 - care prevedea înființarea, în cadrul „*învățăturii înalte*”, a unei Facultăți Juridice cu durata studiilor de trei ani -, aceasta era condiționată, în privința organizării și funcționării ei, de existența primei serii de absolvenți ai liceului inaugurat în 1851. Noua legislație, reunită sub „formula” de „*Așezământul școlar*”, sancționată la 1 ianuarie același an, era, de această dată, justificată din perspectiva unei necesități sociale și

¹¹ V. Popovici, *Învățământul în limba națională până la 1860*, în „Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași 1860-1960”, vol. I, București, 1960, p. 58.

¹² Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 361.

¹³ Acesta venise la Iași încă din 1831, unde a fost numit în al doilea post de jurisconsult. Mulți ani a ocupat funcția de rector al Seminarului din Socola, a scris mai multe lucrări cu caracter juridic și istoric, în V. Popovici, *op. cit.*, p. 59, 60.

¹⁴ *Ibidem*, p. 62.

a unei corelări obligatorii cu „*staturile civilizate*”¹⁵. O dovadă a faptului că propriile experiențe începeau să fie asimilate devenea precizarea din Regulament potrivit căreia „*științele înalte*”, atât cele abstracte, cât și cele practice și istorice, trebuiau introduse în momentul în care exista și necesarul de elevi absolvenți ai cursurilor gimnaziale, apți, în felul acesta, de a urma cursurile superioare, dar și numărul de profesori (și manuale) necesar unei asemenea activități. Vrând ca întregul traseu universitar să capete un sens, legiuitorul introducea și mențiunea prin care celor ce terminau după trei ani Facultatea de Drept urma să li se acorde titlul de „*licențiat de jurisprudență*”. Odată îndeplinită condiția amintită, Consiliul școlar cerea Departamentului Instrucțiunii Publice fondurile necesare pentru deschiderea cursurilor, printre care figurau și cele din cadrul Facultății Juridice¹⁶. Din acest motiv, pe lângă Simion Bărnăușiu - angajat la 1855 -, va mai fi adus și un alt profesor, Gh. Apostoleanu. În timp ce primul era doctor în Drept și preda Filosofia, cel de-al doilea se întorsese de puțin timp de la Berlin, tot cu o diplomă de doctor în Drept, și fusese încadrat la catedra de Economie politică. Ambii, vor trece la Facultatea Juridică din momentul în care aceasta lua ființă. Primind aprobarea domnească, Facultatea își deschidea cursurile la 24 februarie 1856¹⁷, după ce evenimentul fusese anunțat, inițial, pentru octombrie 1855. Dacă tineri dornici să cunoască tainele Științei juridice încep să apară ca urmare a absolvirii cursurilor amintite, problema lipsei profesorilor începea să se pună cu acuitate. Pentru anul care-și începea cursurile la 24 februarie 1856, erau 8 studenți ordinari și 19 extraordinari. Departamentul Învățăturilor Publice aprobase ca un număr de 8 elevi de la clasa a șaptea gimnazială, înscriși la cursurile anului I de Drept, să fie scutiți de a mai urma lecțiile de literatură română, latină și greacă. Având un traseu biografic cunoscut de autoritățile de la Iași, Simion Bărnăușiu și Al. Papiu Ilarian erau dintre profesorii deveniți angajați ai Facultății încă din această perioadă și care predau, împreună cu alți doi colegi, până în vara lui 1856, materii precum Dreptul natural, Statistica și Economia politică. În ciuda eforturilor întreprinse de inițiatorii școlii, nici de această dată numărul elevilor nu avea să fie mai mare comparativ cu anii precedenți: 8 studenți ordinari și 17 studenți extraordinari. Baza o reprezentau studenții ordinari, elevii clasei a șaptea a gimnaziului, scutiți de unele obligații pentru a li

¹⁵ Gh. Platon, *De la Academia Mihăileană la Universitatea din Iași*, în „Istoria Universității din Iași”,..., p. 34.

¹⁶ C. Andreescu, *op. cit.*, p. 176, *Istoricul Liceului Național din Iași, 1835-1935*, în „De la Academia <<Mihăileană>> la Liceul Național”,..., p. 27-28.

¹⁷ N. Țațomir, B. Braunștein, V. Negru, I. Iavorschi, *op. cit.*, p. 304.

se oferi posibilitatea să urmeze cursurile Facultății, ei fiind și cei care vor susține examenele la cele trei discipline amintite¹⁸. Examenele semestrului al II-lea pentru studenții de la Facultatea Juridică s-au ținut la 2 iunie 1856, iar disciplinele erau Dreptul natural (Simion Bărnăuțiu), Economie politică (Gh. Apostoleanu) și Statistică (Alexandru Papiu Ilarian)¹⁹.

Agitația ce cuprindea societatea românească odată cu apropierea momentului Unirii nu putea ocoli Academia, ajungându-se chiar la amânarea începerii cursurilor Facultății de Filosofie și suprimarea celor de la Drept, pentru o scurtă perioadă de timp. Redeschiderea impunea o nouă abordare instituțională - tocmai datorită regulamentului amintit -, concretizată în necesitatea fuziunii Facultății de Filosofie cu aceea de Drept. O asemenea situație era expresia unei stări de provizorat și de tranziție, în același timp. Disciplinele considerate utile formării tinerilor juriști erau: Filosofia teoretică și practică, împreună cu Teoria Dreptului - ambele predate de Simion Bărnăuțiu -, Enciclopedia științelor juridice și politice și Istoria dreptului roman - prezentate de dr. Petru Suciu. Datorită unei susținute campanii desfășurată de presa unionistă în legătură cu suspendarea cursurilor Facultății de Drept, dar și încetării interimatului lui Gh. Asachi la conducerea departamentului de resort, s-a putut ajunge, după puțin timp, la reînceperea cursurilor. Pentru aceasta, devenea însă necesară și reangajarea unor noi profesori, motiv pentru care, încă din primele luni ale anului 1857, Simion Bărnăuțiu redevenea profesor pentru Filosofia teoretică și practică, precum și pentru Teoria Dreptului, iar Teodor Veisa - licențiat la Paris - fusese numit profesor de Procedură și Drept civil. Continuându-și vechile cursuri, Petru Suciu era reangajat²⁰. Puțin obișnuită pentru acea perioadă, ideea întocmirii unor cursuri proprii putea fi întâlnită în cazul lui Suciu, de la care s-au păstrat cele de Drept roman în manuscris - *Degeste sau Pandecte, Dreptul românilor* (partea I), *Drepturile private simple* (partea a II-a). Prin recooptarea lui Al. Papiu Ilarian, începând cu 13 martie 1857, apărea posibilitatea înscrierii unui număr de 18 studenți, dintre care 8 ordinari și 10 extraordinari. Studenții

¹⁸ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 35.

¹⁹ V. Popovici, *op. cit.*, p. 76.

²⁰ Petru Suciu urma să predea Enciclopedia Științelor juridice și politice, precum și Istoria Dreptului roman, iar Papiu Ilarian a fost numit la catedra de Drept penal, Condica penală a Moldovei și Procedura penală. cf. Vlad Georgescu, *Dezvoltarea învățământului juridic în Principatele române în perioada Unirii*, în „Studii și cercetări juridice”, IV, nr. 2, p. 538-539.

audiau și cursurile de Drept natural și Drept penal²¹.

Puternicul efort organizatoric nu ducea la rezultatele scontate din perspectiva creșterii numărului studenților, menținându-se, în continuare, formula mixtă cu 8 studenți ordinari și 10 studenți extraordinari. Soluția de compromis, văzută, cu siguranță, ca o modalitate de încurajare a tinerilor de a urma și formele ulterioare de școlarizare, era permisiunea acordată la cinci elevi din clasa a șaptea de gimnaziu de a urma și cursurile Facultății, ei fiind în categoria studenților extraordinari amintiți²². Chiar dacă numărul de studenți este, în continuare, unul mic, începând cu 15 septembrie 1858, pe lângă anii I și II ai Facultății de Drept, încep și cursurile pentru anul I de Filosofie, anul I al celor două facultăți urmând să funcționeze împreună. Privind sporirea numărului de catedre și atragerea unor noi profesori²³ și studenți, se poate spune că există o potențare reciprocă. Așa se face că, pe lângă cursurile predate și menționate deja, mai figurau Catedra de Drept penal și de Procedură penală - ocupată de profesorul Apostoleanu -, aceea de Drept civil și Procedură civilă - ce urmau să fie predate în anul următor de Veisa -, și de Literatură română și latină - ocupată de Alecsandrescu²⁴. Din toamna aceluiași an, 1858, cursurile Facultății de Drept și Filosofie erau predate de șase profesori (Veisa, Bărnăuțiu, Gh. Apostoleanu, P. Suciu, I. Lupașcu, V. Alecsandrescu), fiind frecventate de 24 elevi, în ianuarie, și 21 de studenți, în martie²⁵. Dorind o mai bună organizare a Facultății, programul din 1856 va fi modificat, luând o formă nouă ce va fi trimisă ministrului de resort, la 24 august 1858.

După mai multe încercări, se poate spune că noul an școlar 1859-1860 devenea unul decisiv pentru destinele învățământului superior românesc. Deschiderea, la 10 septembrie 1859, cu anii I-III de legi și anii I-II de Filosofie ai Facultății Juridice și Filosofice, cu un număr total de 36 studenți²⁶, anunța, practic, un nou început.

Saltul calitativ va fi realizat nu doar în privința organizării

²¹ Mai precis, dr. Simion Bărnăuțiu propunea Teoria Dreptului privat și public, dr. Petru Suciu propunea Enciclopedia Științelor juridice, Istoria dreptului roman și Dreptul roman, Al. Papiu Ilarian - Teoria dreptului penal, Condiția penală a Moldovei și Procedura penală -. cf. „Gazeta de Transilvania”, nr. 39, 19 iun. 1857, p. 153.

²² Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Instrucțiunea publică Moldova, dos. 494, 1857, f. 283, 313.

²³ La catedra de Drept comercial și cambial este încadrat profesorul Iacob Lupașcu. cf. V. Popovici, *op. cit.*, p. 79.

²⁴ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 39, 18 iun. 1857, p. 153.

²⁵ A.N.I.C., fond Instrucțiunea publică Moldova, dos. 551, 1858, f. 67, 142.

²⁶ *Loc. cit.*, f. 100.

Facultății de Drept, ci a studiilor superioare, în general, începând cu anul 1859, când Mesajul Domnesc din 6 decembrie, preluând unele din ideile memoriului lui Victor Place, realiza o adevărată radiografie a sistemului de învățământ existent²⁷. Reproșul principal consta în imitarea unor sisteme de învățământ apreciate drept neadecvate societății românești și apariția unor tineri apți să lucreze doar în cadrul unor profesii liberale. Acesta era argumentul principal pentru care era formulată solicitarea ca, în perioada următoare, să fie înființată și o „*Facultate de Știință economică și administrație, precum și o Facultate de Știință agricolă, industrială și comercială*”²⁸. Dincolo de astfel de critici, numărul „specialiștilor” rămânea, în continuare, unul foarte redus²⁹.

Cum una din problemele întâmpinate în anii anteriori fusese cea financiară, nu surprindea pe nimeni faptul că, în momentul discutării bugetului pe anul 1860, se vorbea destul de clar despre realizarea unui proiect în care modul de organizare al facultăților urma să fie foarte bine precizat³⁰. Două erau facultățile prevăzute în acest proiect ca fiind funcționale: Facultatea de Drept și Filosofie și Facultatea de Medicină. Dacă pentru Facultatea de Medicină statutul acesteia era realizat de Ștefan Micle și A. Velini, pentru Facultatea de Drept, Consiliul Școlar îi desemnase pe S. Bărnuțiu, Petru Suciu și T. Veisa. Remarcabilă devenea acum libertatea acordată de autorități în elaborarea și aprobarea statutelor profesorilor din fiecare facultate, fapt care avea drept consecință o amânare în privința luării unei decizii până la 1 februarie 1860.

Un rol important în organizarea Universității avea să-i fie repartizat și Consiliului Academic, alcătuit din profesorii facultăților, cu importante atribuții asupra programelor de studii și în privința alegerii profesorilor care îndeplineau condițiile cerute de lege pentru catedrele vacante. Singurul rol rezervat Ministerului rămânea acela de a intermedia în relația domnitorului cu Universitatea, în sensul obținerii confirmărilor domnești. Libertatea de mișcare pentru facultate reieșea și din faptul că, în privința programelor de studii, nu se făcea nici o precizare în statut, singurul lucru specificat fiind acela că profesorii existenți (patru la număr), în momentul constituirii, urmau să-și împartă între ei și catedrele vacante, realizându-se, în felul

²⁷ D. Berlescu, *Univesitatea din Iași de la 1860 până la 1918*, în „Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași 1860-1960”, vol I, ..., p. 89.

²⁸ *Ibidem*, p. 90.

²⁹ La o populație de 1325406 locuitori în Moldova, nu existau decât 120 de medici, 41 farmaciști, 82 avocați și 260 de profesori. *Ibidem*, p. 91.

³⁰ Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 380.

acesta, o acoperire a întregului program de studii³¹. Cei patru profesori ocupau următoarele catedre: Dreptul natural și constituțional (Simion Bărnuțiu), Dreptul roman (Petre Suciu), Drept penal, Procedură penală și Economie politică (Gh. Apostoleanu), Drept civil (Teodor Veisa). Catedrele vacante erau: Medicina judecătorească, Drept administrativ, Drept economic și Statistică. Plecând de la o realitate, și anume existența unui număr redus de tineri care ar fi putut îndeplini condiția absolvirii studiilor gimnaziale pentru a se înscrie la Facultatea Juridică, funcționarilor statului dornici să-și completeze cunoștințele le era permis să devină studenți fără a li se cere să dovedească faptul că dețineau calitatea amintită. Acordarea unei asemenea înlesniri răspundea necesității de a avea funcționari pregătiți, dar se datora, în egală măsură, lipsei, pentru o bună perioadă de timp, a unui număr mai mare de elevi cu studii liceale. La fel ca în perioada precedentă, studiile durau trei ani, iar candidații la licență sau doctorat erau obligați ca, pe lângă cursurile facultății, să le urmeze și pe cele ale secției I a Facultății Filosofice.

Rămânând pe același palier al aspectelor de ordin administrativ, se poate observa încercarea de a introduce o anumită rigurozitate în activitatea desfășurată. Prezența obligatorie a studenților la cursuri, angajamentul luat de aceștia în fața decanului în privința frecventării cursurilor în mod regulat și aprecierile semestriale ale profesorilor la adresa viitorilor absolvenți contribuiau, în egală măsură, la conturarea imaginii unei serioase întreprinderi academice³². Importanța acordată examenelor susținute odată pe an, în cursul lunii iunie, rezulta și din desfășurarea acestora în prezența decanului și a tuturor profesorilor, indiferent de materia predată de aceștia³³.

La sfârșitul celor trei ani de studiu și după promovarea tuturor examenelor, studentul primea ca o recunoaștere a activității sale un „*testimoniu absolutiv*”, semnat de decanul Facultății și profesorii existenți. Văzută ca o etapă de consacrare, acordarea titlului de licențiat și doctor în Drept venea după demonstrația făcută în timpul unor examene în care candidatul trebuia să dovedească, printr-o teză, că avea cunoștințe din Dreptul roman, civil, penal și comercial. Pentru proba orală urmau, pe lângă materiile deja amintite, subiecte din

³¹ D. Berlescu, *op. cit.*

³² Prin decizii ale guvernului, profesorii erau numiți pentru a putea asista la examene. Dr. George Apostoleanu și dr. Petru Suciu sunt anunțați, la 23 iunie 1860, că trebuie să asiste la examenul de Drept comercial. cf. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași (D.J.A.N.I.), fond Rectorat, Universitatea „A.I. Cuza”, dos. 1, 1860, f. 23.

³³ *Loc. cit.*, dos, 8, 1860, f. 20-26 iun. 1862.

Procedura penală, civilă și comercială. Titlul de doctor putea fi acordat în cazul în care candidatul demonstra, în fața unei comisii formate special, că deținea cunoștințe din toate materiile parcurse în anii de studii, având, spre deosebire de primul atestat, obligația realizării unei teze cu subiecte din Dreptul roman și Dreptul civil roman. Interesul pentru astfel de specializări trebuie să fi fost destul de restrâns din moment ce exista posibilitatea ca o anumită persoană să devină judecător și fără să-și fi susținut examenul de licență, el trebuind doar să urmeze toate cursurile din timpul anilor de studii³⁴.

Poziția dominantă a Facultății de Drept apare, în mod evident, în momentul în care se pune problema constituirii unei universități la Iași și a unui statut care să fundamenteze funcționarea ei. Dorind să dea un caracter festiv deschiderii anului universitar, prin venirea la Iași a lui Al.I. Cuza, la jumătatea lui octombrie 1860³⁵, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, condus, în acel moment, de V.A. Urechia, care era și președintele Consiliului Școlar, decidea să amâne evenimentul. Venind, într-un fel, ca o continuare a dispozițiilor formulate de șeful statului, Urechia desemna o comisie formată din profesorii Facultății de Drept - Simion Bărnuțiu, Petre Suciu, Gh. Mîrzescu, O. Teodori și A. Călinescu -, pentru redactarea unui statut care trebuia să lase o libertate de acțiune destul de mare universității ce urma să apară. Timpul scurt avut la dispoziție i-a obligat, practic, pe membrii comisiei ca proiectul de statut, prezentat Consiliului pe 7 octombrie, să aibă ca punct de pornire statutul Facultății de Drept din februarie 1860, axat pe ideea organizării Universității ca „*un corp aparte*”: „*Universitatea din Iași este persoană juridică cu dreptul de a se administra de sine, în cazurile atât științifice cât și disciplinare în cuprinderea legii*”³⁶. Dincolo de ce se stipulase în statut, autonomia mare a Universității urma să iasă în evidență pe parcursul anilor, când Consiliul academic alegea rectorul, ce era ulterior recomandat Ministerului Instrucțiunii, dar și din faptul că tot el decidea asupra chestiunilor de interes comun³⁷.

Una din problemele căreia Facultatea de Drept trebuia să-i facă față devenea lipsa unor regulamente sau existența lor cu principii absolut generale, inclusiv în privința alegerii celor care trebuiau să conducă Facultatea sau Universitatea. Astfel, după ce, la 23 octombrie 1860, în prima ședință a Consiliului Academic fusese ales, prin

³⁴ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 94.

³⁵ D.J.A.N.I., fondul Comitetul central de inspecție școlară, 1868, dos. I, f. 78-79.

³⁶ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 103.

³⁷ *Ibidem*, p. 109.

acclamare, ca președinte provizoriu episcopul Scriban și ca secretari Octavian Teodori și Vasile Alecsandrescu, profesorul Lupașcu îi solicita colegului său Gh. Mârzescu să-i enumere îndatoririle rectorului. O adevărată dezbateră începea din momentul în care se constata că documentele de organizare a Universității cuprindeau numai principii generale³⁸.

Inaugurarea Universității a avut loc pe 26 octombrie 1860, iar reprezentanții Facultății de Drept deveneau, din nou, personaje de prim plan. În cadrul festivității, după citirea de către Mihail Kogălniceanu a Ordonanței de întemeiere a Universității, Al.I. Cuza înmâna profesorilor P. Suciuc, I. Strat și Octav Teodori documentul de fundare, sigiliul, steagul și sceptrul Universității³⁹.

Ascensiunea Facultății de Drept asupra celorlalte se datora „vechimii” sale și contribuției pe care o putea aduce la buna funcționare a aparatului administrativ și judiciar al statului. În scurt timp, a devenit limpede faptul că, pentru autorități, dar și din perspectiva profesorilor, Facultatea de legi avea o misiune anume de îndeplinit în societatea românească. Astfel, pe lângă Dreptul natural și Economia politică, Simion Bărnuțiu sublinia importanța Dreptului roman pentru organizarea statului român⁴⁰. Beneficiind de un număr important de profesori, comparativ cu restul specializărilor, Facultatea Juridică putea funcționa cu toți cei trei ani de studiu⁴¹.

O nouă etapă în organizarea Facultății începea odată cu precizările din legea învățământului din 1864 referitoare la disciplinele existente. Facultatea de Drept din Iași păstra, însă, aproape neschimbat programul de studii din 1860, înscris apoi în Regulamentul din 1868 (Dreptul penal, Dreptul roman, Dreptul penal, Dreptul penal roman, Dreptul comercial, Dreptul judiciar, Dreptul constituțional, Dreptul administrativ, Economia politică și Finanțele, Dreptul ginților internațional, Medicina legală). Acesta era, practic, primul regulament al Facultății Juridice și, în același timp, unicul regulament din universitate până la 1879. Dincolo de impresia care se creează în

³⁸ D.J.A.N.I., fond Rectorat, Universitatea „Al.I. Cuza”, dos. 3, 1860, f. 1.

³⁹ „Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1895-1896”, p. 109.

⁴⁰ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 147.

⁴¹ Anul I: Istoria Dreptului roman și institutele Dreptului roman (Petru Suciuc, Dreptul natural, Dreptul ginților (Simion Bărnuțiu), Dreptul penal și Procedura penală (O. Teodori); anul II: Dreptul civil (G. Mârzescu), Pandectele Dreptului roman (Petre Suciuc), Dreptul comercial și Procedura civilă (Iacob Lupașcu); anul III: Dreptul civil (G. Mârzescu), Dreptul public al românilor și Dreptul constituțional (Simion Bărnuțiu), Economie politică și Finanțele (Ion Strat), Medicina legală și Dreptul administrativ (vacant). cf. „Anuarul Universității din Iași...”, p. 115.

privința existenței unui număr mare de profesori la cursurile juridice, destule catedre nu aveau profesori⁴². Astfel, la începutul anului 1865-1866, șase catedre erau fără profesori, printre altele și pentru că Gh. Mîrzescu și O. Teodori demisionaseră, catedrele de Drept civil și Drept penal rămânând, astfel, vacante. După moartea lui Simion Bărnuțiu, în 1864, devine „liberă” și catedra de Drept natural. Neocupate erau și catedrele de Procedură penală și Dreptul ginților⁴³. Dinamica deosebită existentă în privința profesorilor și a cursurilor susținute de aceștia contribuia la schimbarea, aproape în întregime, a corpului profesoral în doar zece ani. Concret, la 1870, mai exista doar un singur profesor dintre cei care predau la 1860, și anume Petre Suciu⁴⁴. Modalitățile de rezolvare a deficitului de cadre didactice erau: acordul dat de Universitate și de Minister ca profesorii existenți să predea mai multe cursuri, titularizarea unor suplinitori care predau deja de mai mult timp un curs⁴⁵ sau acceptul dat unor persoane dornice să treacă de pe o poziție administrativă spre una didactică⁴⁶.

În strânsă legătură cu procesul de învățare era și lipsa cărților necesare studenților, motiv pentru care mai mulți dintre ei solicitau Consiliului Academic, la 12 noiembrie 1863, un mai mare acces la cărțile existente în biblioteca Facultății. Răspunsul avea să fie unul pozitiv, condiționat însă de utilizarea acestora doar în sălile de clasă⁴⁷.

Făcând un prim bilanț asupra organizării Facultății de Drept, putem spune că, dacă la deschiderea Universității existau doar 7 profesori, numiți în perioada 1856-1857, care predau 13 discipline, zece ani mai târziu, 8 profesori predau 14 discipline. În același interval de timp, numărul studenților s-a dublat (de la 28, în 1861, la 56), iar numărul total al celor care frecventau cursurile s-a ridicat la aproximativ 300. În urma legilor din decembrie 1864 și iulie 1865 și a regulamentelor de aplicare a legilor de organizare judiciară - care impuneau magistraților studii superioare - mulți din foștii elevi fiind fără licență - deși ocupau posturi înalte - solicitau imediat susținerea

⁴² *Ibidem*, p. 160.

⁴³ D.J.A.N.I., fond Facultatea de Drept, dos. 2212, 1866-1867, f. 40-45 - „Raportul decanului din 15 octombrie 1866”.

⁴⁴ „Anuarul Universității...”, p. 160.

⁴⁵ D.J.A.N.I., fond Rectorat, Universitatea „Al.I. Cuza”, dos. 6, 1860, f. 33- 31, aug. 1860.

⁴⁶ Directorul Gimnaziului din Iași (nu apare numele lui în cererea oficială) solicita aprobarea de a preda studenților din anul III Dreptul public administrativ - catedră vacantă -, iar el fiind dispus, până la întărirea bugetului, să țină prelegeri fără a fi retribuit. cf. *Loc. cit.*, dos. 5, 1860, f. 14.

⁴⁷ *Loc. cit.*, 12 nov. 1863, dos. 13, 1861, f. 34.

acestui examen⁴⁸. Începând cu anii 1864-1865, se înregistra și o creștere a numărului de adrese din partea Facultății de Drept, prin care absolvenții erau recomandați Ministerului de Finanțe pentru a fi numiți în posturi de avocați publici și Ministerului de Justiție în vederea obținerii unor locuri în magistratură⁴⁹.

O problemă la fel de importantă căreia Facultatea îi făcea față cu multă greutate în această perioadă rămânea situația financiară dificilă a studenților. În ciuda creșterii numărului de studenți, unii profesori reclamă, în continuare, numărul mic al celor care vin la cursurile lor⁵⁰. Explicația era una simplă: numeroși studenți, datorită vârstei lor înaintate, practicau diferite meserii în timpul anilor de studii, ceea ce explică o anumită greutate în privința frecventării cursurilor. Acesta este motivul pentru care, de multe ori, cereau decanului și Consiliului Facultății mutarea orelor sau chiar a unor examene⁵¹. Speranța unora dintre ei pentru continuarea studiilor era legată de obținerea unor slujbe care apăreau, periodic, în cadrul Universității⁵². Cunoscând dificultățile materiale amintite ale studenților tuturor facultăților, Ministerul stabilea, prin bugetul Universității, acordarea, în fiecare an, a 12 burse⁵³. Evident însă că numărul lor era unul nesatisfăcător.

Profesori

Trecând la cel de-al doilea palier al intervenției noastre, respectiv profesorii care au predat în intervalul 1859-1866, vom aminti, pe scurt, activitatea câtorva dintre ei și, acolo unde el poate fi întocmit, vom prezenta chiar un mic parcurs biografic.

Pentru a se da Facultății prestigiul necesar erau chemați la catedră, din Transilvania, Simion Bărnăuțiu, Al. Papiu Ilarian și Petre Suci. Aceștia, împreună cu juriști, precum Ion Strat, Gh. Apostoleanu, Teodor Veisa, care-și făcuseră studiile în străinătate, erau nevoiți să facă față câtorva probleme importante ce priveau nu doar susținerea unor cursuri, ci și determinarea cadrului fiecărei discipline și fixarea terminologiei juridice românești. În primele decenii de la înființarea

⁴⁸ Gh. Platon, *Universitatea din Iași în epoca de constituire a României moderne*, în „Istoria Universității din Iași”, ..., p. 71.

⁴⁹ „Anuarul Universității...”, p. 160.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 158.

⁵¹ D.J.A.N.I., 19 mar. 1860, dos. 5, 1860, f. 17.

⁵² Un anume Codreanu cerea Consiliului Academic, la 12 noiembrie 1860, postul de cancelar, pentru că era student la Facultatea de Drept, dar și pentru că era lipsit de mijloace materiale pentru a continua studiile. cf. *loc. cit.*, fond Rectorat, Universitatea „Al.I. Cuza”, 1860-1944, dos. 1, 1860, f. 10; aceeași cerere semnată Herjeu, f. 16.

⁵³ *Loc. cit.*, 23 nov. 1860, dos. 1, 1860, f. 22.

Facultății de Drept, predarea disciplinelor juridice nu a depășit nivelul expunerii unor elemente teoretice, preluate din manualele străine și a normelor Dreptului pozitiv⁵⁴.

Personalitatea care a dominat intervalul menționat a fost, fără îndoială, *Simion Bărnuțiu*. Începându-și studiile juridice în Transilvania - pe care le continua și le încheia, la începutul lui iunie 1854, la Universitatea din Pavia⁵⁵ -, Bărnuțiu avea să devină una din figurile emblematice ale Facultății de Drept din Iași. Doctor în drept, confirmat ca profesor cu o catedră definitivă la Universitate în toamna lui 1860⁵⁶ și titular al unor catedre la gimnaziu, el a susținut, așa cum am menționat mai sus, mai multe cursuri în primii ani de existență ai Facultății. „Inaugurând” o tendință prezentă mulți ani după 1860, și anume ca un profesor al Facultății de Drept să fie ales rector al Universității, el este cel spre care se îndreaptă atenția colegilor săi, în momentul în care, după depășirea primelor momente organizatorice, apare problema alegerii prin vot al unui rector al Universității, mandatul președintelui provizoriu al Consiliului Academic - aceasta era denumirea echivalentă funcției de rector - considerându-se a fi încheiat. Cel care venea cu propunerea amintită era profesorul Mîrzescu, într-o ședință publică desfășurată la 24 noiembrie 1860, la care mai luau parte părintele Filaret Scriban, Ion Gogu, Vasile Alecsandrescu, Ion Strat, O. Teodori, Lupescu, Mîrzescu, Călinescu și Șt. Emilian. Deținătorul, până atunci, al funcției de președinte provizoriu al Consiliului Academic era Filaret Scriban⁵⁷. Entuziasmul ce părea a fi cuprins auditoriul, după propunerea făcută, nu declanșează reacția așteptată din partea lui Simion Bărnuțiu. Invocând faptul că, din punct de vedere juridic, el rămăsese încă supus străin, neavând indigenatul, Bărnuțiu, având și asentimentul celorlalți profesori transilvăneni, declină propunerea ce îi fusese făcută. Dorind să treacă cu rapiditate peste un asemenea moment, care generase o întreagă discuție asupra situației politice din România și a teritoriilor românești aflate în componența altor state (Transilvania, în cazul de față), profesorul Călinescu cerea colegilor săi de peste munți ca, în ciuda opțiunii lor de a nu se implica administrativ, să-și manifeste solidaritatea cu întregul demers instituțional, participând la votul pe baza căruia urma să fie ales rectorul Universității. După numeroase intervenții, profesorii prezenți îl alegeau cu unanimitatea voturilor pe

⁵⁴ *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași, 1860-1960...*, p. 306.

⁵⁵ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 216.

⁵⁶ D.J.A.N.I., fond Rectorat, Universitatea „Al.I. Cuza”, 1860-1944, dos. 1, 18 nov. 1860, f. 120.

⁵⁷ *Loc. cit.*, dos. 8, 1860, f. 10.

dr. Ion Strat, profesor la Facultatea Juridică, rector al Universității⁵⁸. Revenind puțin la Bărnăuțiu, mai trebuie să spunem că el s-a făcut remarcat nu doar prin accentul politic al multora din cursurile sale, dar și prin grija pe care o manifesta față de situația materială a studenților, fiind singurul profesor care comitea un gest fără precedent: anunța rectorul ales și, apoi, Ministerul de intenția sa de a „transforma” întregul salariu pe care urma să-l primească de la Facultatea de Filosofie și de la Gimnaziu în burse pentru studenții de la Drept și Filosofie⁵⁹. Un astfel de comportament nu avea cum să nu rămână în memoria contemporanilor săi, iar un eveniment precum dezvelirea bustului său, cumulat cu aniversarea a patru ani de activitate a Universității, să nu provoace o puternică emoție la nivelul întregului corp academic⁶⁰. După moartea lui Simion Bărnăuțiu, în 1864, catedra de Drept natural rămânea vacantă timp de câțiva ani, la fel ca și catedrele de Procedura penală și Dreptul ginților⁶¹.

Revenind la *Ion Strat*, primul titular al catedrei de Economie politică a Universității din Iași, doctor în Legi la Berlin, acesta a predat la Iași între 1860-1862. Fidel tradiției de la Academia Mihăileană, el era unul dintre cei care își întocmea cursurile după economiști francezi deja acreditați în spațiul public românesc prin publicarea unor lucrări. Încercând să vină în întâmpinarea studenților, dar și din nevoia de legitimare a sa ca dascăl, Strat își publica cursurile și *Tratatul complet de Economie politică* în 1870. Din nefericire pentru Facultatea de Drept, el nu rămâne pentru prea mult timp în rândul corpului profesoral ieșean, plecând, după doar doi ani, la București. Catedra deținută de Ion Strat rămâne, astfel, vacantă, până la apariția lui *Al.I. Gheorghiu*, licențiat în Drept la Torino, care asigură o continuitate până la 1889. Ca și predecesorul său, Gheorghiu era adept al economiștilor francezi, iar activitatea sa didactică a însemnat, în mare parte, o reproducere a cursului lui Ion Strat⁶².

Un alt profesor al Facultății de Legi, făcând parte și el din prima generație de dascăli, era *Petru Suciu*, profesor de Drept roman, cu liceul absolvit în Transilvania, studii juridice și politice în Baden și în provinciile prusiene, renane⁶³. Doctor în Legi, numit definitiv, fără concurs, în baza regulamentului școlar din 1851 și a diplomei de

⁵⁸ *Loc. cit.*, f. 11.

⁵⁹ *Loc. cit.*, 23 nov. 1860, dos. 1, 1860, f. 22.

⁶⁰ În semn de prețuire, conducerea Universității a decis ca lucrările lui Simion Bărnăuțiu să fie tipărite cu același prilej. cf. *loc. cit.*, dos. 28, 1864, f. 8 (21 oct. 1864).

⁶¹ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 149.

⁶² *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași...*, p. 234.

⁶³ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 216.

doctor, fost rector și profesor la Seminarul din Buzău (1 martie 1845-1 octombrie 1848), devenea profesor de Drept roman prin decretul nr. 2313 din 31 mai 1856. După plecarea primului decan, O. Teodori, Suciuc avea să fie cel ales pentru a ocupa funcția acestuia din 1867, fiind suplinitor în timpul Sesiunii parlamentare din 1867-1868 de Alex Șendrea, iar, în 1868-1869 (era senator), de Elis Tului Cloteanu. Din 1870, a fost ales deputat. Îmbinarea carierei politice cu aceea didactică îi aducea, în mod evident, un anumit prestigiu simbolic, fapt care îl va ajuta și în obținerea, câțiva ani mai târziu, a funcției de rector⁶⁴.

Iacob Negruzzi este și el unul dintre profesorii care, venind în țară după absolvirea liceului la Berlin și a obținerii titlului de doctor la una din universitățile din același oraș, avea să fie bine primit de Consiliul Academic al Universității. Aceasta nu însemna existența unei disponibilități din partea forului amintit pentru încălcarea procedurilor existente. Conducerea Universității anunța Ministerul că, după publicarea anunțului referitor la existența unei catedre vacante la disciplina Drept și procedura comercială, Negruzzi prezentase dovezi clare asupra faptului că îndeplinea condițiile cerute prin lege, motiv pentru care era solicitat acordul pentru numirea sa ca profesor provizoriu pentru aceste discipline. Formula găsită era una care venea să rezolve temporar o problemă, urmând ca, într-un timp scurt, să fie organizat și un concurs pentru ocuparea definitivă a catedrei. Solicitarea trimisă Ministerului purta și semnătura decanului Facultății de Legi, O. Teodori, deținător, în același timp, și al funcției de secretar al Consiliului⁶⁵. În ciuda angajamentului luat de către Universitate, interimatul avea să dureze mai mult, fapt care nu-l împiedica pe Negruzzi să predea și la 1864 cursurile de Drept și procedura comercială și Dreptul ginților⁶⁶. Deși nu amintea nimic de organizarea unui concurs, așa cum prevedea legea, dar fiind mulțumit de activitatea sa, rectorul Titu Maiorescu solicita, în numele Universității, confirmarea definitivă pentru Negruzzi la cele două catedre⁶⁷.

Bine integrat în cadrul Facultății, Iacob Negruzzi desfășura, în această perioadă, și activități extrașcolare, cum ar fi, de pildă, susținerea unor conferințe publice pe diverse subiecte de natură

⁶⁴ Ultimul mandat de rector avea să se încheie la 9 octombrie 1880, după exercitarea, timp de patru ani, a acestei funcții. cf. D.J.A.N.I., fond Rectorat, Universitatea „Al.I. Cuza”, dos. 27, 1863-1927, f. 124.

⁶⁵ *Loc. cit.*, dos. 9, 1860-1944, f. 31.

⁶⁶ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 87.

⁶⁷ În telegramă se preciza că anul de probă expirând, acesta putea fi titularizat. cf. D.J.A.N.I., fond Rectorat, Universitatea „Al.I. Cuza”, dos. 28, 1864, f. 2.

Relația cu autoritățile statului

În privința relației Facultății cu autoritățile centrale și locale, aceasta poate fi urmărită atât în plan strict administrativ, cât și din perspectiva încercărilor de a exercita un anumit control politic din partea diferiților reprezentanți ai statului român. Întrebarea care apare este cum au reacționat reprezentanții și salariații Universității în fața acestor încercări.

Pornind de la o realitate, și anume că numărul mare de catedre vacante impunea, de multe ori, soluții provizorii, putem constata existența unei corespondențe impresionante între Consiliul Academic și Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice pe această temă. Invocându-se, de cele mai multe ori, interesul studenților, reprezentanții Universității încercau să prezinte calitățile profesionale ale celor pe care îi recomandau. Birocrația centrală făcea ca, în multe cazuri, răspunsurile așteptate să întârzie foarte mult, drept pentru care au existat multe momente, mai ales când vacantarea unui post dura foarte mult, în care Consiliul Academic decidea într-un sens sau altul, fără a mai aștepta reacția Ministerului față de începerea activității didactice de către un profesor⁶⁹. O situație asemănătoare putea fi întâlnită și în cadrul catedrei de Economie politică și finanțe, vacantă și ea mult timp, pentru care era recomandat ministerului, Theodor Rosetti (cumnatul lui Al.I. Cuza), licențiat în Drept⁷⁰.

Libertatea de mișcare a Consiliului Academic pe care ne-o sugerează o asemenea corespondență era una foarte mare, existând destule cazuri în care decizia Universității prelua în fața unei hotărâri a ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice în privința numirii unui profesor într-un post sau altul. Apărută după o anumită perioadă de verificări, respingerea unor numiri făcea trimitere la lipsa unei pregătiri corespunzătoare postului solicitat sau când un „candidat” prezenta - ca în cazul unui anume C. Troteanu - dovada existenței

⁶⁸ Pe 4 noiembrie 1865, primește aprobarea din partea Consiliului Academic de a ține un curs public extraordinar asupra *Enciclopediei juridice*. cf. *loc. cit.*, dos. 43, 1865-1866, f. 11 (4 nov. 1865).

⁶⁹ Considerând Dreptul administrativ una din disciplinele importante pentru buna funcționare a statului român, Consiliul Academic anunța ministrul că, în lipsa unui răspuns de mult așteptat, decisese ca profesorul Petrescu, îndeplinind condițiile cerute de lege, să primească aprobarea pentru a ține acest curs, pentru care era prevăzut și salariul aferent în bugetul facultății. cf. *loc. cit.*, dos. 17, f. 2 (31 mai 1865).

⁷⁰ *Loc. cit.*, dos. 17, 1865, f. 6.

unor studii tangențiale cu viitoarea activitate a acestuia⁷¹.

Fără a fi o caracteristică a relațiilor cu autoritățile, incidentul din 1862 provocat de destituirea directorului Gimnaziului, Nicolae Verdeanu, de către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice și înlocuirea sa cu o profesoară străină „*de neam și lege*” avea să provoace nemulțumirile corpului profesoral. Manifestările de solidarizare cu profesorul înlocuit abuziv, considerau colegii săi, aveau să aibă drept rezultat destituirea profesorilor Zaharia Columb (de la Gimnaziu), George Mîrzescu și G. Petrescu (de la Facultate), la propunerea ministrului Alexandru Cantacuzino. Solidaritatea în rândurile celor care predau la Facultatea de Legi, în primul rând, lua forma unei demisii colective - în semn de protest față de deciziile amintite -, în plin an școlar, cu mențiunea expresă asupra valabilității lor până la restabilirea ordinii legale în școli⁷².

Chiar dacă guvernul nu intervenea în activitatea științifică și administrativă a Universității decât în puține cazuri, rectorul și Consiliul Academic nu ratau anumite momente importante ale vieții politice pentru a-și manifesta solidaritatea cu șeful statului. Un asemenea moment avea să-l reprezinte actul de la 2 mai 1864, când întregul corp profesoral își exprima satisfacția pentru decizia lui Al. I. Cuza de a rezolva problema rurală și de a contribui la formarea unei alte Adunări naționale⁷³.

Momentul acesta va fi cuplat cu un alt eveniment important, sărbătorit corespunzător, și anume aniversarea a patru ani de la întemeierea Universității. Cel spre care va fi îndreptată întreaga grațitudine a profesorilor va fi, de această dată, M. Kogălniceanu, căruia i se recunoștea un merit deosebit la înființarea Universității⁷⁴.

Dacă participarea la o manifestare de tipul celei descrise mai sus părea oarecum firească, asocierea cu A.I. Cuza într-o acțiune politică

⁷¹Adresa nr. 30099 a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice anunța că, pe temeiul diplomei de capacitate de la Școala Superioară de Comerț din Paris a lui C. Troteanu și spre a nu mai rămâne suspendat cursul de Drept comercial de la Facultatea Juridică, Ministerul i l-a încredințat, provizoriu, acestuia, până la definitivarea regulată legală a acestei catedre. Consiliul răspunde Ministerului: Troteanu nu îndeplinește condițiile prescrise și esențiale pentru a putea să ocupe, fie și cu titlul provizoriu, catedra de Drept comercial, care e unită cu cursurile de Procedură civilă și pentru care se cere ca docentul să posede cel puțin gradul de licențiat dobândit după regula de la orice facultate; are brevet doar în Științe comerciale. cf. *loc. cit.*, dos. 8, 1860, f. 33 (31 octombrie 1863).

⁷²Pentru ca Ministerul să trateze cu toată seriozitatea scrisoarea de protest ce îi era trimisă, aceasta avea să fie semnată și de decanul Facultății Juridice, dr. O. Teodoru. cf. *loc. cit.*, dos. 8, 1860, f. 18 (20 ian.1862).

⁷³„Monitorul Oficial”, nr. 104, 9 mai 1864, p. 479.

⁷⁴D.J.A.N.I., fond Rectorat, Universitatea „Al.I. Cuza”, dos. 28, 1864, f. 9.

precum cea din toamna anului 1865, care viza relația statului român cu Imperiul Otoman, era surprinzătoare pentru o instituție care invoca frecvent autonomia și independența sa. Părăsirea cetății științifice și saltul făcut în sfera publică erau explicate prin prezența unui simț deosebit al datoriei față de stat, în calitatea profesorilor de cetățeni români. Cunoscută fiind legătura directă cu domnitorul, semnătura rectorului pe documentul amintit nu era o surpriză, motiv pentru care, la scurt timp, i se alăturau în această acțiune, pentru a da mai multă greutate întregului demers, profesorii I. Culianu, Iacob Negruzzi, Ion Ciurea, M. Mandrea, Ion M. Melik, precum și bibliotecarii Universității și directorul Muzeului Universității⁷⁵.

Evenimentele din februarie 1866 au creat un context în cadrul căruia Facultatea era, din nou, implicată în manifestări politice. Puțini dintre susținătorii noului regim ar fi crezut posibilă arestarea unor profesori considerați autori morali ai unora din acțiunile din mai 1866, când noi agitații antisemite aveau loc și în Iași. Titu Maiorescu, în calitatea sa de rector, trimitea telegrame prefectului, în care cerea eliberarea unor profesori precum Suciu și Gheorghiu, garantând neimplicarea lor în alte manifestări politice până la desfășurarea alegerilor⁷⁶.

Și după acest eveniment, Universitatea încerca să promoveze o atitudine independentă față de autoritățile administrativ-politice ale statului, protestând, de pildă, față de încercarea primarului orașului Iași, Dimitrie Gusti, de a controla, din punct de vedere electoral, corpul profesoral⁷⁷.

După un început dificil cu destule obstacole obiective și subiective, Facultatea de Legi devenea, în mod vizibil, una din cele mai importante facultăți ale Universității din Iași. Având avantajul faptului că venea să răspundă unei necesități, aceasta reprezenta, pentru mulți tineri, o școală atractivă. Treptat, problema profesorilor calificați reclamați de programa existentă era rezolvată prin cooptări succesive și prin renunțări la rigorile anunțate inițial. În același timp, sistemul de burse existent contribuia la rezolvarea, măcar parțială, a problemelor sociale avute de mulți dintre studenții Facultății. Dacă problema numărului de profesori bine pregătiți și a studenților nu va

⁷⁵ *Loc. cit.*, dos. 43, 1865-1866, f. 15.

⁷⁶ *Loc. cit.*, f. 28 (25 mai 1866), f. 47.

⁷⁷ Titu Maiorescu protestează față de intenția primarului de a afla listele electorale, dar, în cele din urmă, îl informează cine sunt profesorii și anume: Ion Caragiani, Gr. Cobălcescu, N. Culiianu, Ștefan Emilian, Ion A. Gheorghiu, N. Ionescu, N. Mandrea, Ion Melik, Ștefan Micle, Iacob Negruzzi, A. Șendrea, Petre Suciu, G. Urechia. cf. *Loc. cit.*, dos. 6, 1867, f. 39.

mai fi mult timp o problemă, unele chestiuni de natură organizatorică nu au fost rezolvate nici după zece ani⁷⁸. La fel de importantă rămânea găsirea unor surse de finanțare pentru studenți și acoperirea cheltuielilor legate de școlarizare. Numărul mic de burse și dificultățile financiare specifice perioadei prin care trecea România determinau un număr important de studenți ce nu-și puteau plăti taxele, dar care doreau să nu renunțe la studii, să-și caute diverse ocupații.⁷⁹ O altă problemă rămasă nerezolvată la sfârșitul domniei lui Al.I. Cuza era aceea a relației dintre Universitate și autoritățile centrale și locale. O întrebare care apare în această direcție este dacă implicarea tot mai serioasă în viața politică a unor profesori - precum Nicolae Ionescu sau Titu Maiorescu, respectiv confruntarea dintre „Junimea” și „Frațiunea liberă și independentă” - afecta - și în ce fel - buna funcționare a Facultății de Drept și a Universității în ansamblul ei. Modul în care s-au raportat cele două entități la Universitatea care avea să poarte pe mai departe numele domnitorului Unirii îl vom avea însă în vedere în cadrul unui alt studiu.

**A REFORM PROJECT.
THE LAW FACULTY IN IAȘI (1859-1866)
Abstract**

For a Romanian the society at the beginning of the modernization process in the mid-nineteenth century, the establishment of a state university was going to help the local and central public administration. "Al.I. Cuza" University Law Faculty occurred as an accumulation process result, begun in the first half of the nineteenth century, becoming one of the most dynamical.

Our article is aimed to find out the stages covered by Romanian high level juridical education from its establishment until the end of Al.I. Cuza's reign and the problems encountered in its first years of function. To present these issues, we preferred to mention them on several levels. The first one is the way the faculty was organized in its first years of existence and the growth from 1859 to 1866, understanding by this the coverage of a minimum required departments and the effort for a rigorous graduates' training.

⁷⁸ O problemă nerezolvată era lipsa din cadrul cancelariei Facultății a unui copist, în *loc. cit.*, dos. 2216, 1869, f. 44-51 (30 sep. 1869).

⁷⁹ *Loc. cit.*, dos. 2212, 1866-1867, f. 44 (15 oct. 1866).

The second level is the one referring to teachers, who they were, their biography evolution, if they succeeded or not to become models for their students. The last but not least, is the level where we will follow the relationship between the university as an institution and its teachers, including those from the Law Faculty, and the state institutions and central authorities.

Keywords: university, reforms, Alexandru Ioan Cuza, juridical education, modernization.